

РОДИТЕЉСКА КОНТРОЛА ПОНАШАЊА ДЕЦЕ НА ИНТЕРНЕТУ И СОЦИЈАЛНИМ МРЕЖАМА¹

Апстракт У раду се полази од становишта да ширење интернета намеће потребу за оснаживањем родитеља да на адекватан начин усмеравају своју децу на безбедно коришћење тог виртуелног простора. Представљени су резултати емпиријског истраживања чији је циљ сагледавање начина родитељске контроле понашања деце на интернету и социјалним мрежама. Истраживање је спроведено на узорку од 105 родитеља ученика шестог разреда, а примењени упитник је конструисан за потребе овог истраживања. Добијени резултати су показали да већина родитеља сматра да је упозната с активностима своје деце на интернету, те да исто тако препознаје потенцијалне опасности коришћења интернета и социјалних мрежа. Када је реч о медијацији, тј. начинима усмеравања/регулисања понашања деце на интернету, утврђено је да родитељи најчешће користе медијацију базирану на чињеницама и рестриктивну медијацију, док вредносну, тј. активну медијацију користи знатно мањи број родитеља. Посебно значајан налаз је да већина родитеља исказује интересовање за организовану едукацију на тему заштите деце на интернету. Ово интересовање родитеља требало би да буде полазна тачка за стварање системске подршке друштва, а нарочито подршке васпитно-образовних институција, у области оснаживања родитељских компетенција за стварање безбедног интернет простора за своју децу.

Кључне речи: едукација родитеља, интернет, социјалне мреже, родитељска контрола, регулисање понашања деце на интернету.

---

1 Рад је настао у оквиру пројеката *Квалитет образовног система Србије у европској перспективи* (179010) и *Педагошки плурализам као основа стратегије образовања* (179036) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

PARENTAL CONTROL OF CHILDREN USING THE INTERNET AND SOCIAL NETWORKS

Abstract

The paper starts from the standpoint that the expansion of the Internet imposes a need for instructing the parents to adequately guide children to use safely this virtual space. That is why we present the results of an empirical research, aimed at establishing how parents control the behaviour of their children on the Internet and social networks. The research was conducted on a sample of 105 parents of the sixth grade elementary school pupils, and the applied questionnaire was construed for this occasion. The obtained results show that the majority of parents think that they know about their children's activities on the Internet, and that a significant number of parents recognize potential dangers of using the Internet and social networks. When it comes to mediation, i.e. the ways of guiding/regulating the child's behaviour on the Internet, it turned out that the parents most commonly use mediation based on facts or restrictive mediation, while value-based, i.e. active mediation is used by a considerably smaller number of parents. Especially important finding is that the majority of parents show interest for organized instruction on protection of children on the Internet. This interest of parents should be a starting point for creating a systemic support of the society, and especially the support of educational institutions for strengthening parental competencies for providing a safe Internet space for their children.

Keywords: *education of parents, the Internet, social networks, parental control, regulating children's behaviour on the Internet.*

РОДИТЕЛЬСКИЙ КОНТРОЛЬ ПОВЕДЕНИЯ ДЕТЕЙ В ИНТЕРНЕТЕ И СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Резюме

Статья исходит из предпосылки, что расширение Интернета накладывает родителям необходимость адекватно воспитывать своих детей в целях безопасного использования этого виртуального пространства. В статье приводятся результаты эмпирического исследования о способах родительского контроля поведения детей в Интернете и социальных сетях. Исследование проведено на примере 105 родителей учеников шестого класса, с применением вопросника, специально составленного для данного исследования. Результаты показали, что большинство родителей считает что они были знакомы с активностью их детей в Интернете. Значительное число родителей видит потенциальные опасности использования Интернета и социальных сетей. Когда речь идет о способах направления поведения детей в Интернете, было установлено что родители чаще всего используют факты и рестриктивные меры, в то время как ценностные установки использует гораздо меньшее число родителей. Особенно важно подчеркнуть, что большинство родителей выразили заинтересованность в организованной подготовке в целях защиты

детей в Интернете. Этот интерес родителей должен быть отправной точкой для создания системной поддержки общества, в частности воспитательно-образовательных учреждений, в области расширения компетенций родителей для создания безопасного интернет пространства для детей.

Ключевые слова: обучение родителей, Интернет, социальные сети, родительский контроль, регулирование поведения детей в Интернете.

Увод

Интернет је унео револуцију у начин комуникације и преношење информација, а потом и у начин провођења слободног времена, посебно код младих. Информатичка писменост више не представља карактеристику одређених кругова интелектуалне елите, већ је постала једна од темељних вештина неопходних за развој и напредовање појединца у савременом свету. Међутим, раст и ширење интернета, као слободног информатичког простора, нажалост, отвара простор и за циркулисање садржаја који носе са собом потенцијалне опасности. Било да се те опасности односе на лош утицај насилних игрица, на могућност ступања у контакт с непознатим људима који имају лоше намере, на злоупотребу личних података корисника интернета или на крађу идентитета, намеће се потреба да се сви, а посебно најмлађи корисници и њихови родитељи, оспособе за безбедно коришћење виртуелног простора.

Чини се да се наведеној проблематици не посвећује довољно пажње у нашем друштву, на шта указује и чињеница о малом броју организованих едукација о томе како бити безбедан на интернету, посебно када је реч о едукацијама за родитеље. Зато подаци прикупљени у истраживањима на ову тему могу имати велики утицај за увиђање индивидуалног и друштвеног значаја ове проблематике. Посебно је важан увид у то колико су родитељи оспособљени да на адекватан начин врше контролу понашања деце на интернету и социјалним мрежама, при чему је контролу, у најширем смислу, могуће операционализовати као процес праћења и усмеравања/регулисања понашања и активности деце (Stattin & Kerr, 2000). Овај процес је повезан са родитељским активним тражењем информација о дететовим активностима и са постављањем јасних правила понашања која треба да буду основ за безбедно коришћење интернета.

Опасности и ризици коришћења интернета и социјалних мрежа

Интернет је свакако један од најреволуционалнијих изума човечанства који је утицао на све области живота савременог човека. У дебатама које се воде око позитивних и негативних утицаја интернета на децу и младе има амбивалентних схватања. С једне стране, деца и млади се посматрају као “дигитална генерација”,

пионири у развијању дигиталне компетенције, док, с друге стране, посматрају се као рањива група корисника интернета која је у потенцијалном ризику. Родитељи су подједнако амбивалентни, посебно због чињенице да су њихова деца често већи експерти од њих на овом пољу. С једне стране, родитељи теже да путем интернета унапреде образовне перспективе своје деце, а с друге стране, забринути су због ризика употребе интернета и социјалних мрежа (Livingstone & Bober, 2013). Посебна пажња се усмерава на (не)безбедност деце и младих на социјалним мрежама. Иако социјалне мреже нису саме по себи опасне, основно питање које прати појаву и експанзију социјалних мрежа, а посебно Фејсбука као најраспрострањеније социјалне мреже јесте питање приватности. Све више се истиче важност сагледавања могућности да корисници социјалних мрежа заштите свој „лични простор“, да би били безбедни док су уловани на мрежу.

У сваком случају, не оспоравајући вредност и образовни потенцијал интернета, који је вероватно још увек недовољно искоришћен, чињеница је да се у јавности све чешће говори о опасностима и ризицима употребе интернета, како би се пажња усмерила на могућности превентивног и куративног деловања у циљу безбедног коришћења оваквих облика интеракције и комуникације. Неки аутори (Valcke et al., 2011) истичу да је основне опасности интернета могуће поделити у три категорије: ризичан садржај, ризичан контакт и комерцијални ризик (слика 1).

Слика 1. Преглед опасности и ризика интернета (Valcke et al., 2011)

У оквиру мултинационалног компаративног истраживања (на основу анализе 235 студија из целе Европе) које се бавило испитивањем дечјих искустава коришћења интернета и ризика којима су том приликом могли бити изложени (Livingstone & Haddon, 2008) утврђена је заступљеност сваке од поменутих категорија ризика (ризични садржаји, ризични контакти, комерцијални ризик), као и још један додатни – ризик заштите личних података, тј. ризик приватности. На основу анализе добијених података закључено је да су ризици којим истраживачи посвећују највише пажње везани за ризичне садржаје на интернету, док најмање пажње истраживача привлачи комерцијални ризик.

Када је реч о категорији ризичног контакта, значајно је истаћи да „cyber-bullying“, то јест, узнемиравање и малтретирање преко интернета заслужује посебну пажњу због негативних последица које оставља на личност, на њено емоционално и социјално функционисање. Осим тога, чињеница је да овај вид малтретирања може да се појави и у контактима с вршњацима и школским друговима, што доводи до тога да је овај тип ризика на интернету теже ставити под контролу употребом интернет филтера. Други вид ризичног контакта је сексуално узнемиравање путем интернета, које је постало све учесталије услед појаве интернет камера и програма за инстант поруке (Mitchel et al., 2003). Појавом друштвених мрежа које омогућују дељење фотографија, снимака и текстова, ризик овог типа контакта се повећава.

Ризик нарушавања приватности је очигледан уколико се посматра анонимност интернета. Чињеница је да узимањем учешћа у интернет заједницама, па и самим претраживањем интернета сваки корисник губи своју приватност у одређеној мери. Притом су деца и млади склонији одавању личних информација. Према скороријем истраживању (Dowell et al., 2009), чак 31,1% дечака и 27% девојчица узраста 9-15 година истичу да су постављали личне информације на интернет (е-mail адресу, број телефона, па чак и кућну адресу). Потенцијална последица одавања приватних података на интернету може да доведе до нежељених контаката ван мреже, што опет може да доведе дете у физичку опасност.

На основу свега изнетог, јасно је да интернет може бити потенцијално небезбедан простор. Родитељи, као најважнији чиниоци васпитања, треба да буду свесни свих поменутих опасности, али и оспособљени да усмеравају и регулишу понашање деце на интернету и да на тај начин обезбеде корист од његовог коришћења.

Улога родитеља у регулисању понашања и активности деце на интернету

Имајући у виду карактеристике савременог друштва, убрзане, а често и радикалне промене у науци и технологији (као што је, на пример, настанак и ширење доступности интернета), јасно је да је породица пред великим изазовима и искушењима да се прилагоди захтевима актуелног друштвеног контекста (Zuković, 2012). Наиме, од породице се захтева да буде што флексибилнија како би била у стању да се без последица суочи са трендовима савременог друштва. Такво стање намеће

и нове родитељске улоге које захтевају оснаживање родитељских компетенција како би на адекватан начин одговорили на изазове одрастања своје деце.

Једна од нових улога родитеља односи се на сегмент регулисања понашања и активности деце на интернету, што је условило да ова тематика постане веома актуелан предмет истраживања аутора из целог света. Актуелност ове тематике могуће је разматрати кроз чињеницу да, како истичу неки аутори (Tapscott, 2008), данашња деца комуницирају, уче, раде, друже се и разоноде се на другачије начине него што то чине њихови родитељи. То се најбоље може сагледати из тога како је ова генерација револуционализовала саму природу интернета. Фејсбук је само један од примера популарних интернет-страница за социјално умрежавање, где се акценат употребе интернета помера са места за проналажење информација ка месту за дељење информација, за сарађивање на пројектима заједничких интересовања и повезивање у виртуелне заједнице. Оваква слика интернета узрокује амбивалентан став родитеља према томе како њихова деца користе интернет, што се рефлектује и на њихово васпитно деловање у овој области.

Преглед релевантне литературе указује на евидентност великог боја истраживања која су се бавила испитивањем утицаја различитих породичних карактеристика и специфичности на то како родитељи управљају и регулишу употребу интернета од стране своје деце. Поједини аутори (Chang Hoan & Hongsik, 2005; Livingstone, 2007; Van Rompaey et al., 2002) испитивали су утицај породичног контекста (породична клима, контрола родитеља), медијске опремљености дома и медијске писмености родитеља на карактеристике и навике дечјег коришћења интернета. Ова истраживања налазе да породични контекст, заједничке активности коришћења интернета родитеља и деце имају утицаја на родитељске технике медијације понашања деце на интернету. Ипак, већина истраживања која су се бавила питањем родитељске улоге у регулисању употребе интернета од стране деце и младих (Eastin et al., 2006; Nakayama, 2011; Rosen et al., 2008; Valcke et al., 2010) испитивала су утицај стилова родитељства, стратегија управљања понашањем деце на интернету и постављања правила. Ова истраживања истичу да стилови родитељства имају значајан ефекат на то како ће родитељи управљати понашањем деце на интернету, те се предлаже заузимање ауторитативног стила родитељства, као потенцијално најефективнијег васпитног стила за адекватно регулисање понашања деце/младих на интернету и социјалним мрежама.

У литератури (Livingstone & Bober, 2004) се такође наглашава значај материјалне и симболичке одговорности родитеља у управљању и регулисању дечје употребе интернета. Материјална одговорност родитеља је повезана с куповином компјутера, увођењем интернет конекције, док је симболичка одговорност родитеља повезана са постављањем правила употребе компјутера и интернета. Притом се истиче да и деца играју велику улогу у управљању одлукама везаним за увођење дигиталних технологија у дом, а индиректно и у обликовању правила њиховог коришћења. Неки аутори (Grossbart et al., 2002) су увели термин „обрнута социјализација“, покушавајући да објасне ситуацију у којој деца, у поређењу са

својим родитељима, развијају боље разумевање и стичу боље вештине коришћења дигиталних технологија, што може да услови да деца имају велики утицај на одлуке о куповини и поставци дигиталних технологија. Символичка одговорност родитеља се заснива на следећем: разговори са децом о интернету, инсталирање софтвера за филтрирање, проверавање деце за време коришћења компјутера, проверавање историје претражених страница, дефинисање и практиковање правила употребе интернета. У вези са тим, у релевантној литератури (Eastin et al., 2006) се указује на три доминантне технике медијације (управљања, посредовања) понашања деце на интернету коју примењују родитељи:

1. *Медијација базирана на чињеницама*. Родитељи се у овом типу усмеравања понашања деце на интернету ослањају на обезбеђивање деце техничким знањем, на медијско описмењавање деце. Другим речима, родитељи се труде да пруже својој деци довољно знања о новим медијима и технологијама са циљем развијања одговорног и критичког односа деце према садржајима на интернету и другим медијима, односно развијања свести о потенцијалним ризицима.

2. *Вредносна медијација (активна медијација)*. Ова техника медијације састоји се од два типа активности родитеља са децом у вези с медијима: а) заједничко коришћење медија – подразумева заједничко гледање медијских садржаја (телевизијских емисија, садржаја на интернету); б) интерпретација медијских садржаја – састоји се од дискусија које родитељи и деца воде о медијским садржајима које посматрају.

3. *Рестриктивна медијација*. Ова техника медијације обухвата: а) правила која постоје у породици а која се тичу употребе интернета и других медија; б) контролисање и цензурисање медијских садржаја (уз помоћ програма за филтрирање, кабловских оператера и слично).

Веома је мало студија у нашој земљи које су фокусиране на сагледавање и анализу техника родитељске медијације у вези с коришћењем интернета, као и њиховим ефектима на навике коришћења интернета од стране деце и младих. С друге стране, актуелност ове тематике никад није била већа. У том смислу, резултати истраживања који ће бити изложени у даљем тексту представљају покушај да се истакне важност овог феномена, с очекивањем да ће импликације добијених резултата бити очитоване кроз сагледавање могућности превентивног деловања у области заштите деце и младих на интернету, односно кроз сагледавање могућности оснаживања родитељских компетенција за адекватно васпитно деловање у овој области.

Методологија истраживања

Циљ и задаци истраживања. Циљ истраживања усмерен је на испитивање начина родитељске контроле понашања деце на интернету и социјалним мрежама. У складу с постављеним циљем истраживања операционализовани су следећи задаци истраживања:

1. испитати каква је перцепција родитеља о активностима деце на интернету;
2. испитати мишљење родитеља о опасностима и ризичним понашањима деце на интернету и социјалним мрежама;
3. испитати који тип медијације родитељи најчешће користе у области контроле понашања деце на интернету;
4. испитати мишљење родитеља о потреби организоване едукације за родитеље на тему заштите деце на интернету.

Инструмент истраживања. У сврху остваривања постављеног циља, за потребе овог истраживања конструисан је упитник за родитеље. Инструмент чини 13 питања отвореног, затвореног и комбинованог типа путем којих су испитивани следећи аспекти: перцепција родитеља о времену провођења и активностима деце на интернету; мишљење родитеља о опасностима и ризичним понашањима деце на интернету и социјалним мрежама; начин родитељске контроле понашања и активности деце на интернету и социјалним мрежама; потреба о едукацији родитеља на тему заштите деце на интернету.

Узорак, ток истраживања и статистички поступци. Истраживање је спроведено на узорку од 105 родитеља ученика шестог разреда основне школе. Реч је о намерном узорку, а разлог за одабир оваквог узорка утемељен је у чињеници да се ученици виших разреда основне школе налазе у периоду предадолесценције који карактеришу интензивне биолошке, физичке и когнитивне промене, као и успостављање другачијег, и то најчешће критичког односа према родитељима. У овом периоду долази до померања граница у односу с родитељима и тежње за аутономијом и самосталношћу, што се свакако може рефлектовати и на ниво и начин контроле родитеља над активностима своје деце на интернету. Испитивање је обављено у време родитељских састанака у две основне школе у Новом Саду. У сврху прикупљања података коришћена је техника анкетаирања, а приликом статистичке обраде података коришћене су мере дескриптивне статистике.

Резултати истраживања

Перцепција родитеља о активностима деце на интернету. На основу анализе одговора родитеља који су обухваћени овим истраживањем, утврђено је да 98% њихове деце (реч је о ученицима шестог разреда основне школе) користи компјутер. Такође, родитељи су процењивали време које њихово дете проводи за компјутером (понуђени су одговори: мање од 1 сат, до 2 сата и више од 2 сата). Утврђено је да већина родитеља (42%) процењује да њихово дете користи рачунар до два сата дневно. Око 30% родитеља процењује да њихово дете проводи више од два сата дневно за компјутером, док око 28% родитеља процењује да његово дете користи компјутер мање од сат времена дневно. Када је реч о коришћењу Фејсбука, као једној од најраспрострањенијих социјалних мрежа, показало се да свој профил на овој социјалној мрежи поседује 81% деце испитаних родитеља, док свој профил на овој социјалној мрежи поседује 56% испитаних родитеља.

Родитељска контрола понашања деце на интернету и социјалним мрежама

Анализа перцепције родитеља о активностима њихове деце на интернету употпуњена је и питањима о томе дали родитељи ограничавају време које дете проводи на интернету, као и питањем о информисаности родитеља о томе које садржаје деца посећују на интернету. Добијени одговори на ова питања приказани су у табели 1.

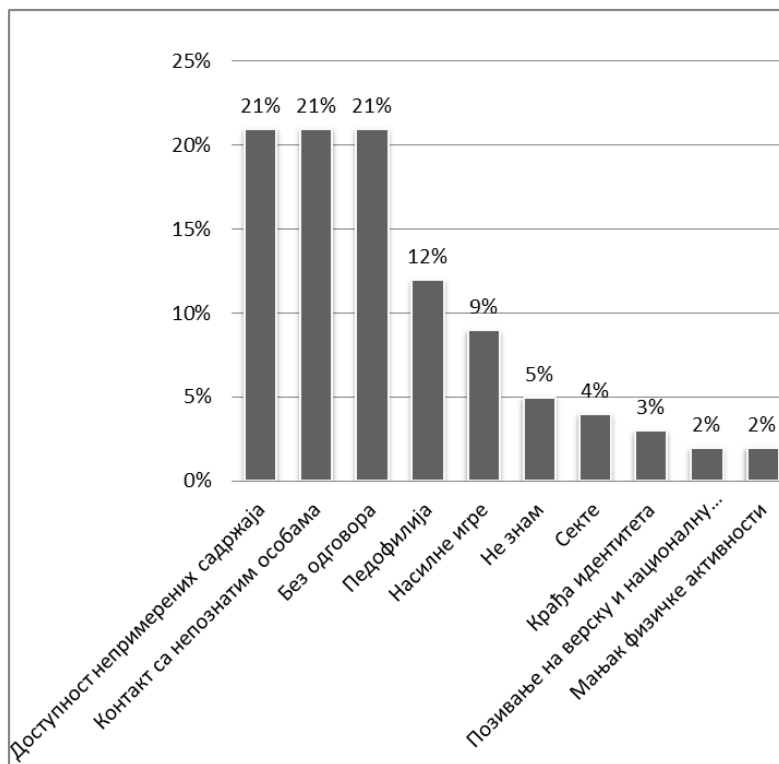
Табела 1. Перцепција родитеља о активностима деце на интернету

Питања:	ДА	НЕ
Да ли ограничавате време које ваше дете проводи за компјутером?	62%	38%
Да ли знате које садржаје ваше дете посећује на интернету?	87%	13%

На основу добијених одговора могуће је констатовати да већина родитеља (62%) води рачуна о томе колико ће времена дете провести за компјутером, те да већина родитеља (87%) зна које садржаје дете посећује на интернету.

Мишљење родитеља о опасностима коришћења интернета и социјалних мрежа. Једно од постављених питања односило се на испитивање мишљења родитеља о потенцијалним опасностима на интернету и социјалним мрежама са којима се може сусрести њихово дете, а добијени одговори су графички представљени (графикон 1).

Графикон 1. Најчешће опасности на интернету из перспективе родитеља

Као што се може уочити на графику 1, знатан број родитеља (21%) није дао одговор на ово питање, док само 5% испитаних родитеља истиче да не зна које су то опасности које вребају на интернету. Ипак, већина испитаних родитеља (око 75%) је идентификовала различите врсте опасности с којима се деца могу сусрести приликом коришћења интернета. На основу процентуалне расподеле добијених одговора, могуће је уочити да родитељи као највећу опасност препознају могућност доступности непримерених садржаја (21%) и могућност контакта с непознатом особом (21%). Поред тога, родитељи су свесни и других потенцијалних опасности: опасност од педофила, утицај насилних игрица и секти које врбују путем интернета, опасност од крађе идентитета, позивање на верску и националну нетрпељивост, као и штетан утицај прекомерног коришћења интернета на физичку активност деце.

Типови медијације у области родитељске контроле понашања деце на интернету. Родитељима је постављено питање у вези с начином проверавања садржаја које њихова деца посећују на интернету. Понуђени су следећи одговори: „разговарам са дететом“; „не проверавам“ и „друго“ – тј. отворена могућност да наведу сопствене начине контролисања активности детета на интернету. Добијени резултати су показали да највећи број родитеља (69%) користи разговор са својим дететом као начин контроле активности деце на интернету. Дистрибуција одговора родитеља који су навели неке од других начина контролисања понашања деце на интернету је знатно мања. Наиме, око 10% испитаника је као начин праћења садржаја које деца посећују на интернету навело претраживање историје страница које су посећиване на програмима за претраживање интернета. Такође, око 10% родитеља тврди да су увек поред детета за време коришћења интернета, док само 4% родитеља наводи да користи програме за филтрирање као меру заштите деце на интернету. С друге стране, мали број родитеља (5%) је изјавио да уопште не проверава садржаје које њихово дете посећује на интернету.

Полазећи од претпоставке да је начин праћења и контролисања активности деце на интернету најчешће заснован на разговору о овој теми, родитељима је постављено и додатно питање о садржајима разговора с децом о интернету и социјалним мрежама (табела 2).

Табела 2. Садржаји разговора родитеља с децом на тему интернета

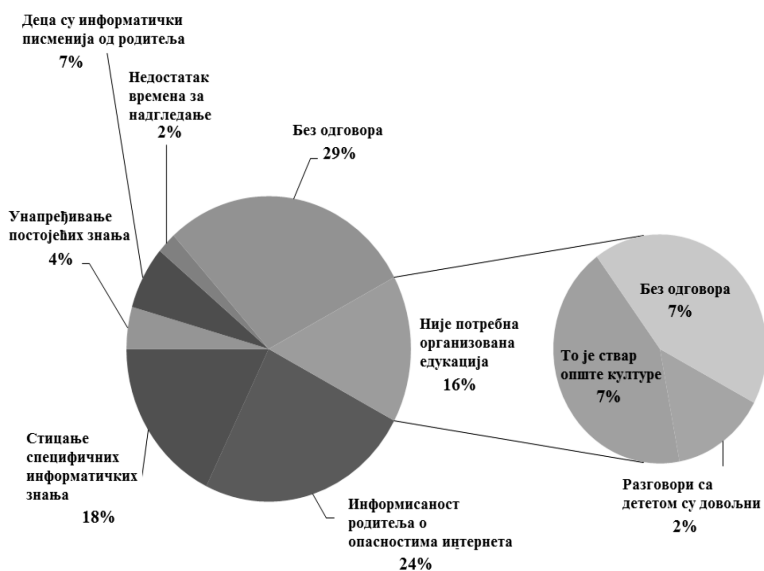
Када разговарате са дететом о интернету и социјалним мрежама, ви најчешће:	%
- питате своје дете шта је радило док је користило компјутер	15
- подсећате на правила коришћења интернета	12
- говорите о могућим опасностима и ризичном понашању	30
- причате о занимљивостима које је дете видело на интернету	13
- без одговора	30

Као што се може уочити у табели 2, знатан број родитеља (30%) није дао одговор на ово питање. Поред недовољне мотивисаности за давање додатних

образложења, могуће је претпоставити да у ову групу испитаника спадају и они родитељи који уопште не разговарају са својом децом о интернету. Преостали одговори анализирани су кроз типове медијације који су експлорирани у теоријском делу рада. Добијени резултати су показали да најзаступљенији вид медијације јесте *медијација заснована на чињеницама* јер је 30% испитаних родитеља изјавило да у разговору са својом децом на тему интернета и социјалних мрежа најчешће обавештавају дете о могућим опасностима и ризичном понашању које може угрозити њихову безбедност. Други, нешто мање заступљен вид медијације је *рестриктивна медијација*. Наиме, овде су уврштени одговори родитеља који своју децу најчешће подсећају на правила коришћења интернета која важе у њиховој породици (12%), као и одговори родитеља који своју децу најчешће питају шта су радили док су седели за компјутером (15%), што може да се повеже с активностима надгледања. Трећи, и најмање заступљен вид медијације јесте *вредносна, тј. активна медијација*. Овде спада 13% родитеља који су изјавили да се разговор с дететом најчешће заснива на причи о занимљивостима, искуствима и новим информацијама које је дете добило коришћењем интернета и социјалних мрежа.

Потреба за едукацијом родитеља у области заштите и контроле понашања деце на интернету. Родитељима је постављено питање о томе да ли сматрају да је потребна организована едукација за родитеље на тему како да заштите своју децу на интернету. Добијени резултати показују да највећи број испитаних родитеља (82%) сматра да је потребна организована едукација родитеља у овој области, 16% родитеља сматра да је организована едукација на ову тему сувишна, док 2% родитеља није дало одговор на ово питање. Родитељима је пружена могућност да образложе свој одговор о разлозима зашто треба или не треба организовати едукацију родитеља о заштити деце на интернету и социјалним мрежама (графикон 2).

Графикон 2. Мишљење родитеља о разлозима због којих јесте/није потребна организована едукација

Питање је било формирано као питање отвореног типа, те је добијен велики број одговора. С друге стране, оваква формулација питања је вероватно допринела томе да 36% родитеља (29% родитеља који сматрају да је едукација потребна и 7% родитеља сматрају да едукација није потребна) није дало образложење свог става. Родитељи који сматрају да је потребна организована едукација наводили су различите разлоге, од којих су најфреквентнији следећи: информисање родитеља о опасностима интернета (24%) и стицање специфичних информатичких знања (18%). Такође, значајно је истаћи да један број родитеља сматра да би организоване едукације за родитеље на ову тему уједно могле и да унапреде информатичко знање родитеља, те да би на тај начин били спремнији да заштите своју децу на интернету. Један део родитеља, који је истакао да организована едукација на ову тему није потребна, сматра да поседују довољно знања и вештина из ове области јер је то ствар опште културе, док други део родитеља истиче да су разговори с децом о интернету довољна заштита.

Дискусија

На основу анализе перцепције родитеља о активностима деце на интернету, могуће је констатовати да је употреба компјутера и интернета код нас нарастајући и веома распрострањен тренд. Такође, на основу презентованих резултата истраживања стиче се утисак да родитељи воде рачуна о томе колико времена деца проводе за компјутером, труде се да им ограниче време коришћења интернета, као и да прате које садржаје посећује њихово дете на интернету. Добијени резултати су охрабрујући, али се наравно може поставити дилема о томе да ли су родитељи давали социјално пожељне одговоре. Могуће је поставити и дилему о томе колико су родитељи заиста у прилици да врше директан и континуирани надзор активности своје деце на интернету, посебно ако се има у виду да развој wi-fi мреже и паметних телефона проширује доступност интернета у домовима савремених породица и отежава контролу коју родитељи имају над активностима своје деце на интернету. Стога би било занимљиво сагледати ова иста питања из перспективе детета, што указује на потребу реализације неког сличног истраживања чији би узорак чинили и деца и родитељи.

Родитељи су истакли да њихова деца у великој мери користе Фејсбук као најраспрострањенију социјалну мрежу, при чему знатан број и самих родитеља има свој профил на овој социјалној мрежи. Чињеница да је родитељ корисник Фејсбука даје му предност при регулисању дететове употребе интернета. Међутим, само поседовање профила није довољно, већ је потребно да родитељи познају функције и карактеристике Фејсбука, јер им то омогућава да боље разумеју природу активности своје деце, као и њихову потребу да проводе време на овој социјалној мрежи. Такође, веома је важно да родитељи упознају ризичне облике понашања на социјалним мрежама, како би могли на конструктиван начин да предупреду евентуалне негативне последице.

Када је реч о препознавању најчешћих опасности коришћења интернета и социјалних мрежа, резултати истраживања показују да је већина родитеља свесна потенцијалних ризика. Притом треба истаћи да је знатан број родитеља изнео свој страх да би деца могла ступити у контакт с непознатим људима, али ниједан родитељ није истакао забринутост око непријатних и узнемиравајућих контаката са корисницима интернета које деца познају. Под тиме се мисли на вршњачко насиље, које се све чешће појављује и на интернету, а које подразумева слање претећих или увредљивих порука, ширење лажних информација о некоме, неовлашћено улажење на нечији профил и мењање шифре и слично. Распрострањеност овакве врсте опасности потврђују и налази истраживања једне студије у Великој Британији (Livingstone & Bober, 2004) која је рађена на узорку од 1.511 младих узраста 9-19 година. Наиме, показало се да је 33% младих пријавило да су их узнемиравали преко интернета или СМС порука њихови вршњаци. Поменута студија, која је обухватила и 906 родитеља испитаних ученика, показала је да родитељи потцењују негативно искуство своје деце на интернету, те да често нису свесни да је деци потребна помоћ. Највеће разлике су уочене у односу родитеља и деце према „cyberbullyingu“, јер је 33% деце пријавило да су биле жртве, док је само 4% родитеља пријавило да знају да су им деца била у тој ситуацији.

На основу добијених резултата о родитељској контроли понашања деце на интернету, утврђено је да доминантан начин праћења/контроле јесте „разговор са дететом“, што је свакако позитиван налаз. Међутим, треба имати у виду да увек постоји могућност да је деци о нечему тешко да говоре, да се нечега стиде или да одређене ствари не желе да поделе с родитељима. Стога је важно да родитељи осим разговора о интернету и социјалним мрежама користе и неке друге начине праћења и контролисања активности своје деце на интернету. Један од тих начина је „претраживање историје“, што, посматрано на узорку нашег истраживања, користи само 10% родитеља, као и „програм за филтрирање“, који користи само 4% испитаних родитеља.

Сагледавајући начине родитељске медијације, тј. начине усмеравања и регулисања понашања деце на интернету и социјалним мрежама, могуће је констатовати да медијацију засновану на чињеницама користи највећи број испитаних родитеља, али је и рестриктивна медијација веома заступљена. Вредносна, тј. активна медијација је најмање заступљена, иако се у многим истраживањима (Chang Hoan & Hongsik, 2005; Livingstone et al., 2011) овај вид медијације истиче као најефективнији када је реч о заштити деце на интернету јер представља добар начин да се деца ослободе да с родитељима отвореније деле своја искуства и доживљај интернета.

Осим сагледавања начина родитељске контроле понашања деце на интернету, добијене резултате могуће је посматрати и кроз анализу односа родитеља према интернету и његовим функцијама. Чињеница да је већина разговора родитеља и деце заснована на упозорењима на опасности, подсећањима на правила, проверавањима указује на то да међу родитељима генерално влада страх од

овог виртуелног простора. Без намере да се умањи озбиљност потенцијалних опасности на интернету, ипак је важно указати на пожељност вишег нивоа примене вредносне (активне) медијације, која би могла да пружи родитељима бољи увид у реално стање дететових навика коришћења интернета, као и да створи позитивнију атмосферу у којој би контрола понашања деце на интернету добила мање формалан и ограничавајући облик. Све наведено указује на потребу едукације родитеља о претпоставкама (не)безбедног коришћења интернета и социјалних мрежа, што је потврђено и добијеним налазом о томе да је већина родитеља који су обухваћени нашим истраживањем (чак 82%) исказала заинтересованост за овакав тип едукације.

Закључак

Поред већ постојећих изазова с којима се сусреће савремена породица, појава рапидног ширења интернета доноси нове изазове за функционисање породичног система, а самим тим и на родитељско функционисање у односу на овај нови моменат у васпитању своје деце. Оваква ситуација отвара питање о томе колико су родитељи припремљени и оспособљени да на ефикасан начин усмеравају активности и понашање своје деце на интернету и социјалним мрежама. У прилог томе реализовано је и истраживање чији су резултати представљени у овом раду, а који указују на недовољну компетентност родитеља за адекватно васпитно деловање у овој области.

С друге стране, посебно значајан налаз представљеног истраживања односи се на резултат да су родитељи показали високу заинтересованост за организовану едукацију у области заштите деце на интернету и социјалним мрежама. Међутим, иако је тема безбедног коришћења интернета од стране деце постала веома актуелна у јавности, чињеница је да у нашој држави постоји веома мало организованих едукација из ове области, посебно када је реч о родитељима као циљној групи. Ипак, треба истаћи залагање појединих невладиних организација и одређених удружења да укажу на значај ове теме. Такође, приметан је тренд повећања иницијативе владиних организација за системско бављење овом тематиком, као што је пројекат „Зауставимо дигитално насиље“ који је развила Јединица за превенцију насиља Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Као резултат рада на овом пројекту објављен је и приручник (Lajović i sar., 2014) са низом радионица које су подељене према областима и потенцијалним проблемима, а које су усмерене на рад с ученицима и наставницима, али и с родитељима. Овај пројекат и слични треба да буду значајан ресурс за јачање капацитета школе за превенцију дигиталног насиља, али и подстицај за свеобухватно системско деловање у области оснаживања родитељских компетенција за стварање сигурног интернет простора за своју децу.

Литература

- Chang Hoan, C. & Hongsik J. C. (2005). Children's Exposure to Negative Internet Content: Effects of Family Context. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, Vol. 49, No. 4, 488-509.
- Dowell, E., Burgess, A. & Cavanaugh, D. (2009). Clustering of Internet Risk Behaviors in a Middle School Student Population. *Journal of School Health*, Vol. 79, No. 11, 547-553.
- Eastin, M. S., Greenberg, B. S. & Hofschire, L. (2006). Parenting the Internet. *Journal of Communication*, Vol. 56, No. 3, 486-504.
- Grossbart, S., McConnell Hughes, S., Pryor, S. & Yost, A. (2002). Socialization Aspects of Parents, Children and the Internet. *Advances in Consumer Research*, Vol. 29, No. 1, 66-70.
- Lajović, B., Grujić, S. i Medenica, G. (prir.) (2014). *Radionice za prevenciju digitalnog nasilja*. Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Jedinica za prevenciju nasilja.
- Livingstone, S. (2007). Strategies of Parental Regulation in the Media-Rich Home. *Computers in Human Behavior*, Vol. 23, No. 2, 920-941.
- Livingstone, S. & Bober, M. (2004). *UK Children Go Online: Surveying the Experiences of Young People and Their Parents*. London: LSE Report.
- Livingstone, S. & Bober, M. (2013). Regulating the Internet at Home: Contrasting the Perspective od Children and Parents. In D. Buckingham & R. Willett (Eds.) *Digital Generations: Children, Young People, and the New Media* (pp. 93-113). New York: Routledge.
- Livingstone, S. & Haddon, L. (2008). Risky Experiences for Children Online: Charting European Research on Children and the Internet. *Children & Society*, Vol. 22, No. 4, 314-323.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. (2011). *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. Full Findings*. London: EU Kids Online.
- Mitchell, K., Finkelhor, D. & Wolak, J. (2003). The Exposure of Youth to Unwanted Sexual Material on the Internet: A National Survey of Risk, Impact and Prevention. *Youth & Society*, Vol. 34, No. 3, 330-358.
- Nakayama, M. (2011). Parenting Style and Parental Monitoring with Information Communication Technology: A Study on Japanese Junior High Schoolstudents and Their Parents. *Computers in Human Behavior*, Vol. 27, No. 5, 1800-1805.
- Rosen, L., Cheever, N. & Carrier, M. (2008). The Association of Parenting Style and Child Age with Parental Limit Setting and Adolescent MySpace Behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, Vol. 29, No. 6, 459-471.
- Stattin, H. & Kerr, M. (2000). Parental Monitoring: A Reinterpretation. *Child Development*, Vol. 71, No. 4, 1072-1085.
- Tapscott, D. (2008). *Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World*. New York: McGraw-Hill.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B. & Rots, I. (2010). Internet Parenting Styles and the Impact in Internet Use of Primary School Children. *Computers & Education*, Vol. 55 No. 2, 454-464.
- Valcke, M., De Wever, B., Van Keer, H. & Schellens, T. (2011). Long-Term Study of Safe Internet Use of Young Children. *Computers & Education*, Vol. 57, No. 1, 1292-1305.

Van Rompaey, V., Roe, K. & Struys, K. (2002). Children's Influence on Internet Access at Home: Adoption and Use in the Family Context. *Information, Communication & Society*, Vol. 5, No. 2, 189-206.

Zuković, S. (2012). *Porodica kao sistem – funkcionalnost i resursi osnaživanja*. Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine.

Подаци о ауторима

Др Слађана Зуковић је ванредни професор на Одсеку за педагогију Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

E-mail: sladjanaz71@gmail.com

Сенка Слијепчевић је сарадник у настави на Одсеку за педагогију Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

E-mail: senkaslijepcevic@yahoo.com